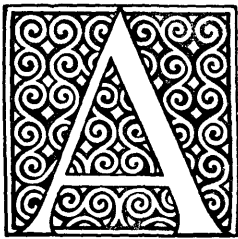

Helbing Ferenc eredeti rajza.

HADIHELYZETÜNK AZ ÉSZAKI HARCTÉREN 1914—1915 FORDULÓJÁN.

világháború déli hadiszíntereiről vissza kell térni az északi harctérre, mely a nagyhatalmak mérkőzésének két hónappal a háború kitörése után főharcterevé vált. Azok a területek, amelyeken egyrészt a szer-

bekkel harcoltunk mi, másrészt az oroszral és angollal küzdött az oldalunkra álló török hatalom, tehát a Balkán és Elő-Ázsia, minden fontosságuk mellett is csak mellékharcterek maradtak. Lehetett hatásuk az északi főharctér mozzanataira több-kevesebb, de eseményeikegészbenvéve csak nagyobb epizódok múló hatásával szóltak bele a világháborúba. Törökország például csak foglalkoztathatta az orosz rengeteg haderő egy részét, izgathatta a cári birodalom érzékenységét, lehánthatott óriási testéből egy-egy részletet, de semmiféle nemesebb, valóban életbevágó szervét a roppant orosz birodalomnak nem érinthette.

Hasonló volt a helyzete Szerbiának is. Abban a pillanatban, amikor Oroszország háborúba lépett ellenünk, tisztán állott a vezérek előtt, hogy a szerb s vele az egész balkán-kérdés is az orosz harctéren dől el. Jelentőségre a szerb harctér, illetve a rajta működő szerb hadsereg csak abban az esetben tehetett volna szert, ha sikerült volna neki déli határainkon át a monarchia s különösen Magyarország belsejét veszélyeztetnie. Ez esetben, mivelhogy útja rövidebb volt országunk szívéhez, forgalmi és élelmezési főterületeihez, mint az oroszoké,

lényeges, döntő befolyást gyakorolhatott volna az északi harctéren is, mert a monarchia arra kényszerült volna, hogy tartalékait vesse elébe, amelyekre pedig az északi harctéren olyan nagy szükség volt. Sőt az sincs kizárva, hogy hadvezetőségünk kényszerült volna az északi front egyes részeinek kockáztatása árán is erőket vonni el onnan a szerbek ellen. Ez annyival inkább valószínű, mert Szerbiának illetően döntő sikere valószínűleg ellenséges lépésekre ragadta volna a velünk szemben kétes magatartású semlegeseket, és teljesen elriasztotta volna azokat a semlegeseket, akik érdekeik és érzületük révén inkább hozzánk szítottak.

Ámde illetően szerb sikerről szó sem lehetett. Már első, augusztusi offenzívánk kétségtelenül megmutatta ezt. Döntő bizonyosságot szolgáltatott azután erről a Potiorek vezette második szerbiai hadjárat, mely ugyan hadművelési főcélját, a Bulgáriával és Törökországgal való közvetlen összeköttetés megteremtését, s ami ezzel egyértelmű: Szerbia elfoglalását és megtartását el nem érte, de déli ellenségünk haderejét összeroppantotta, kimerítette és hosszú időre minden támadó műveletre képtelenné tette.

Szóval, bármennyi vér és könny áztatta is ezeket a déli harcmezőket, bármily nagyszerű hadműveletek és vitézi tettek történtek is ott, ezek csak mellékharcterek maradtak szemben az északi, az orosz harctérrel.

A világháború első három hónapjában a köztudatban is s a központi hatalmak hadi-

terveiben is egyenrangú két főharctérként szerepelt a nyugati francia és az északi orosz harctér. Ám nyugaton csakhamar megállott német szövetségeseink nagyszerű irama, s a hihetetlen gyorsaságú mozgóháború helyébe időnek előtte az állóharc lépett, mely ezernyi részletcsatározásával, lépésről-lépésre való lassú haladásával minden döntő eseményt hosszú időre kizárt. Ezzel a nyugati harctér szintén mellékharc-térre lett, szemben az orosz harctérrel, ahol változatlanul megtartotta a hadviselés nagy tömegeket mozgató igen lendületes támadójellegét, s az állóharc eszközeit csak taktikailag, részhelyzetekben alkalmazta.

Annak, hogy az orosz harctéren megmaradt a hadviselésnek ez a lerohanó, elgázoló módja, több kétségtelen lélektani oka van. Elsősorban is nyilvánvaló volt, hogy az ántánt, mely minden bizakodását az orosz tömegekre építette, továbbra is Oroszország felől várja a döntő csapást ellenünk. A nyugati harctéren tehát elodázó harcot folytatott csak, hogy a német erők nagy részét lekösse, s a támadó döntő lökést az orosz hadseregtől várta. A számvetés jogosultnak látszott, mert hiszen nagy kudarcai mellett is ellenségeink közül egyedül az orosz mutathatott fel sikereket, közte különösen Kelet- és Közép-Galicia elárasztását, azonfelül az orosz hatalomnak állottak rendelkezésére a legnagyobb tömegek, s az orosz autokráciának a legnagyobb korlátlanágban az embermilliók feláldozása.

A szövetségesek ösztökélésén kívül erre a harcmodorra készítette Oroszországot a saját mérhetetlen becsvágya is. Kiküszöbölni egy évszázad katonai kudarcait, elsővé lenni a világ hatalmasságai között nemcsak a tömegeknél, hanem a hadi eredményeknél fogva is, olyan kecsegtető kilátás volt az orosz birodalomra nézve, hogy a kísértésnek a háború első tapasztalatai után sem volt képes ellentállni.

A harmadik lélektani ok az orosz elgázoló stratégia folytatására az a törekvés volt, hogy gyorsan fejezzék be a háborút. Oroszország e tekintetben ki akarta használni ellenünk bennünket megelőző korai mozgósításának, tehát készenlétének roppant előnyét. Az orosz fővezérlet helyesnek látszó számítása nem akart időt engedni Németországnak, Ausztriának és Magyarországnak, hogy összes erőit kibontsa. A döntő csapásokat előbb kellett ránk mérnie. Oroszország tehát hirtelen akart végezni, mert a hosszú hadjáratra sem anyagilag, sem belpolitikailag eléggé megszervezve nem volt.

tette ezt a szándékát. A ravasz Angolország nyugodtan engedte vérezni az orosz t a gyors befejezésre való törekvésében, maga ellenben hosszú háborúra készült. Angolország tehát elsőnek ismerte fel kezdeti sikereink után a mi roppant erők leküzdhetetlenségét, s megkereste annak ellenszerét a hosszú lejáratú háborúban. Ámde önzésében elmulasztotta az ántánt legnagyobb erőforrását, Oroszországot, hasonló óvatosságra inteni, mert mégis lehetett rá eshetőség, hogy az orosz tömegek végül is diadalmaskodnak.

Az osztrák-magyar hadseregnek mind a három támadó hadjárata: az augusztusi, az októberi és a november-decemberi egyaránt az oroszok elgázoló tervének megvalósítását hiúsította meg. Mindegyik csak meglepő megelőzése volt az oroszok egy-egy készülő támadó hadjáratának. A megelőzés, az orosz támadóterveknek megzavarása volt a tulajdonképpeni hadművelési cél, az esetleg elérhető egyéb eredmények csak mint eshetőségek, mint fakultatív célok szerepelhettek. Bizonyosság erre mind a három támadó hadjáratunknak az a közös vonása, hogy úgy az osztrák-magyar, mint a német seregek mihelyt kellőképp hátraszorították és meggyengítették a felvonuló orosz vonalakat, az újabb nagy orosz tömegek felvonulása előtt idejekorán kitértek, hogy támadó erőiket a legközelebbi újabb ilyen elébevágó támadásnak vagy az orosz tömegrohamok feltartóztatására és visszaverésére megóvják.

Erre a bölcs és takarékos hadviselő módszerre valóban szükségünk volt, még pedig több okból. Mind a három offenzívánk ugyanis az egész orosz haderőnek, hogy úgy mondjuk csak első és második vonalával hozott össze bennünket. Ámde Oroszországnak a harctér mögötti területein óriási tartalékok állottak még, s a cári birodalom százhatvanmilliónyi ember-rezervoárjából a fegyverfogható férfiaknak még sok-sok milliója volt kiemelhető. Ezzel a kimeríthetetlennek látszó erőforrással szemben a központi hatalmaknak, amelyeket minden oldalról ellenség környezett, a legnagyobb óvatosságra és a leggondosabb számvetésre volt szüksége az élő, emberi erő felhasználása tekintetében.

A háború első hónapjainak eseményei különben is rendkívüli tanulságokkal szolgáltak a hadvezetőségeknek. Az első váratlan és meglepő tanulság a veszteségek nagysága volt, mely minden előzetes számítást halomra döntött. A vezérkarok tudvalevően a felvonulandó csapatok időrendjének és számarányának meg-

állapításánál előzetesen számításba veszik a hadtörténelmi tapasztalatokon alapuló valószínű veszteségeket s kiegészítve azokat az új technikai eszközök révén adódó valószínű százalékkal, a várható veszteségarányok szerint szabják meg az utánpótlás arányát. El lehet mondani, hogy mindezek a számítások messze mögöttes maradtak a valóságnak. Soha azelőtt egyetlen háborúban, még az orosz-japán háborúban sem fordult elő olyan arányú veszteség, mint e világháború első hónapjaiban.

Amellett a hadviselésnek egész technikája, stratégiája és taktikája úgyszólván szemünk láttára, a véres csaták közben alakult át. A roppant, eddig még nem látott tömegek, a hihetetlen hosszúságú harc vonal, ennek folytán az ember- és anyagutánpótlásnak, az emberek ellátásának, a sebesültek szállításának rendkívüli méretei a nehézségeket hihetetlenül megnövelték. Új jelenség volt az általában rendkívül fejlett kémiszolgálat, a hihetetlenül gyors felderítő- és híradószolgálat a repülőgépek, a szikratávíró és a tábori telefon révén. El lehet mondani, hogy a hadviselésnek új módszereit vezérkarainknak magának a háborúnak kellős közepében, véres csaták közepett kellett kitalálniuk, megtanulniuk, s a hadseregeket minden intézményökkel együtt aszerint átszervezniük.

Különösen döntő jelentőségűvé vált a tartalékok kérdése, jelentősebbé mint bármikor azelőtt a hadtörténelemben. A tartalékok kérdése, még pedig nemcsak a harc vonalbeliek, hanem még inkább a mögöttes országrészekben gyűjtendő stratégiai tartalékok kérdése, a hadtudomány legnagyobb problémája. A központi hatalmak vezérkarai e tekintetben igen nehéz helyzetbe, két merőben ellentétes feladat elé kerültek. Ellenségeink egyik része — az orosz — gyors döntést akart; másik része — a nyugati ellenség — hosszú háborúra rendezkedett be, miután a gyors döntésben (eleinte az angolok is ezt akarták; bizonyítja ezt váratlan készenlétük és gyors megjelenésük a francia harctéren) kudarcot vallott.

A mi hadvezetőségeinknek a tartalékok beosztását olyformán kellett megcsinálniuk, hogy állandóan legyen tartalék a közelebbi időben való közvetlen és a távolabbi időben való tartalékszükségletek fokozatos fedezésére egyaránt. Amellett gondolnia kellett arra, hogy maradjon elegendő friss erő a végső döntésre is. Növelte a tartalékolás kérdésének nehézségeit, hogy a roppant harc vonal mellett a békeidőben megállapított általános védköte-

lezettség a maga alkalmassági korlátozásaival elégtelennek bizonyult. Minden országban felmerült tehát a védkötelezettség kiterjesztésének szükségessége úgy korlátár tekintetében, mint az alkalmasság korlátjának a lehető legszélesebbre való kitolásával. A másik nagy megfontolást és előrelátást igénylő nehézség az volt, hogy állandóan résen kellett lennünk váratlan új ellenségek ellen, akik a semlegesek közül fordulhattak ellenünk.

Mind e feladatok megoldásán felül új teherként szakadt a hadseregekre a téli háború. A hadtörténelem tanulságaiból azt várta a világ, hogy a tél lényegesen csökkenteni fogja a haditevékenységet, különösen az északi harctéren, amelynek színtere a terep alkatánál és éghajlati viszonyainál fogva teljesen alkalmatlannak látszott télvíz idején nagyarányú hadviselésre. A jelen háború e tekintetben is csalódást hozott, úgy hogy a hadseregek felszerelése egy hosszú téli hadjárat egészen szokatlan szükségletére, kivált a mai háború kívánta mértékben, most először vetődött fel.

Az 1914. és 1915. esztendő fordulójának idejében világos volt már minden gondolkodó és szakember előtt, hogy a háború első öt hónapjának harcai, kivált az orosz harctéren, minden nagy méretük mellett is nem voltak döntők, hanem csak bevezető jellegűek. Találónan fejezte ezt ki királyunknak az a kézírata, amellyel Frigyes főhercegnek a tábornagyi rangot adományozta, mondván, hogy az ellenséget »remélt sikereiben« meg tudták akadályozni. Ennyi volt az eredmény a háború első öt hónapjának annyi nagyszerű diadala, véres küzdelme után. Nyilvánvaló volt, hogy az eddigi nagyszabású harcok a drámának legfeljebb második felvonásáig juttatták el a világbonnyadalom szörnyű cselekményét. A küzdők válságát tetőpontra emelő harmadik felvonás még hátra volt. És kétségtelennek látszott már ekkor is, hogy ennek a válságos döntésnek az orosz harctéren kell elkövetkeznie, ahol az 1914. év vége felé kudarcot vallott ugyan az orosz elgázoló stratégia, ám borzasztó veszteségei mellett is az orosz óriás még mindig nem volt kimerülve. Az északi harc vonal centrumában való áttörés Berlin és Bécs felé nem sikerült neki. A centrum két szárnyán — Közép-Lengyelországban és Nyugat-Galiciában — visszatorpant az orosz áradat és a lodzi, valamint a limanova—lapanovi ütközetek nyomán messze hátra szorult. Ezekből a győzelmekből szinte magától fejlődött ki a szövetséges német és osztrák-magyar haderőknek egy újabb, ne-

gyedik offenzívája, mely azonban alig jutott túl a kezdeten, mikor a centrumban visszavert orosz támadó-szándék új erőkkel új pontokon jelentkezett: az egész északi harctérnek két legszélsőbb szárnyán, Kelet-Poroszországban és a Kárpátokban.

Az oroszoknak ebben a kettős próbálkozásában a katonai szempontokon felül kettős politikai gondolat is lappangott. Hisz ily módon egyrészt továbbra is fenyegették Berlint s magukhoz vontak nagy német erőket, másrészt azonban a Kárpátokon át való előretöréssel csapást akartak mérni Magyarországra, a

monarchia legerősebb támaszára, és nyomást akartak gyakorolni a Balkánra, hogy ez úton is elősegítsék a szövetséges angoloknak és franciáknak akcióját a Dardanellák ellen. Ezekből a katonai és politikai mérlegelésekből alakult ki a téli háború két legnagyobb eseménye: előbb a mazuri téli ütközet, majd a kárpáti téli csata, a világháború sorsdöntő mérkőzése.

Mielőtt azonban ezekre az 1915. év első negyedében elkövetkezett döntő eseményekre térnénk, meg kell rajzolnunk az északi harctér azon eseményeinek képét, amelyek a két nagy összecsapást közvetlenül megelőzték

Előőrsünk Orosz-Lengyelországban 1914 végén.